

Axiologie medicală

Curs opțional

© Catedra de filosofie și bioetică,
USMF „Nicolae Testemițanu”

Argumentarea cursului

Entitățile axiologice stau la baza tuturor conceptelor valorice, etice, normative și de alt gen durabil implicate în domeniile medicinei contemporane. Aspectele teoretice și practice ale axiologiei medicale sunt necesare mediciniștilor dar, mai ales, viitorilor medici pentru o mai temeinică poziționare și orientare conceptual-teoretică și etico-normativă în exercitarea profesiei.

1.

Axiologia, definiție, caracteristică, locul în sfera spirituală unană și socială

□ **Definiția noțiunii de axiologie**

□ **Constituirea axiologiei: context istoric,
et**

Definiția

AXIOLOGIE (din gr. *Axios* – *valoros*, prețios și *logos* – *cuvânt, teorie, învățătură*) sau Timologie – teoria valorilor.

Mai exact, Axiologia constituie studiul filosofic al valorilor preponderent etice, estetice și religioase.

Devenirea axiologiei

Apariția noțiunii „*valoare*” începe cu sfârșitul secolului XIX și e legată de ilustrul filosof *I.Kant*, care a opus sfera *moralității* (libertății) sferei naturii (necesității).

Valorile înseși n-au existență, ele au numai semnificație: ele sunt esența cerinței adresate voinței, scopului pus.

Devenirea axiologiei

O învățătură desfășurată despre valori pentru prima oară o găsim către mijlocul secolului XIX la logicianul german R.Lotze. Ulterior A. a fost dezvoltată de către reprezentanții Școlii de la Baden *H.Rickert* și *W.Windelband*. În filosofia neclasică contemporană problemele axiologice sunt abordate îndeosebi în următoarele școli filosofice: *neokantianismul, fenomenologia, neotomismul, intuitivismul, pozitivismul logic, emotivismul, marxismul etc.*

Devenirea axiologiei

Până în prezent patrimoniul filosofic mondial a acumulat numeroase lucrări consacrate diferitelor aspecte ale Axiologiei. În spațiul nostru au fost abordate și întreprinse valorificări referitoare la domeniile de manifestare ale valorilor (social, etic, estetic, religios, politic etc.), diferențierile noționale (valoare, orientare valorică, stare valorică, normă valorică și normă propriu-zisă, calității, principiu etc.), de investigații teoretice privitoare la clasificarea valorilor după anumite criterii – temporal, tipologic, ierarhic, sistematic, funcțional, medial, efectiv, dinamic, semantic etc. Cercetările domeniului axiologic rămân a fi la orice etapă istorică o problemă de actualitate.

Devenirea axiologiei

Bazele axiologiei au fost puse începând cu a doua jumătate a secolului XIX, proces care s-a amplificat în secolul următor și continuă și astăzi cu contribuții străine și autohtone remarcabile. Dintre acestea evocăm numai câteva nume emblematice pentru acest domeniu: H. Lotze, Nietzsche, Rickert, Windelband, Scheler, N. Hartmann, P. Andrei, L. Blaga, M. Florian, M. Ralea, E. Lovinescu, T. Vianu etc.

Devenirea axiologiei

Axiologia, ca ramură distinctă a filosofiei, constituie o consecință a disocierii valorii generice de valorile speciale studiate de științele particulare: etica, estetica, teologia, economia, logica etc. Spre deosebire de acestea, *axiologia pune în centrul preocupărilor sale problema raportului dintre momentul obiectiv și subiectiv al valorii, modul de funcționare a sistemului de valori în ansamblu sistemului social, încercând să clarifice esența valorii ca atare.* Din această perspectivă, *conceptul de valoare generică fixează într-o denumire și desemnează exclusiv notele esențiale și generale ale diferitelor specii de valori: etice, politice, economice, ideologice etc.*

Problematica axiologiei

Axiologia își propune să studieze:

- a) *geneza, natura, structura, evoluția și justificarea valorilor;*
- b) *ierarhizarea, realizarea și funcțiile valorilor în viața socială;*
- c) *unitatea și diversitatea, continuitatea și discontinuitatea valorilor;*
- d) *corelația, legitățile și dinamica valorilor;*
- e) *relația dintre procesul istoric de constituire a valorilor și încorporare a acestora în sfera motivației individului, sensul vieții și atitudinea omului față de valori.*

Problematica axiologiei

Apariția acestei discipline a marcat:

- a) descoperirea unui nou continent teoretic - domeniul valorilor;
- b) proiectarea unui concept nou, de *valoare generică*, care-și validează permanent importanța operațională.

Teorii axiologice

Aceste teorii pot fi grupate în:

- a) **teorii subiectiviste** [psihologice - emotivismul, empirismul logic, voluntarismul (existențialismul)];
- b) **teorii obiectiviste** (de tip autonomist, materialist);
- c) **teorii relaționiste.**

Conceptul de valoare

Caracteristicile valorilor:

a) **valorile nu pot fi confundate cu lucrurile** - deși nu poate exista fără purtătorii materiali, valoarea supraviețuiește și după disocierea de suportul său; de exemplu, frumusețea ca valoare rezistă timpului și dincolo de suportul său fizic, în cazul unui tablou, sau spiritual, în cazul unui model de personalitate morală.

b) **valorile nu pot fi reduse la stările psihologice** - deși aceste stări apar drept condiții ale actului de valorizare, care nu este decât un act de prețuire, de apreciere; omul ierarhizează funcție de interesul pe care îl prezintă obiectele în direcția satisfacerii unor trebuințe și deziderate.

Cnceptul de valoare

Caracteristicile valorilor:

- c) ***valoarea nu se identifică cu calitatea obiectelor*** - orice obiect are calitate, dar nu obligatoriu și valoare; de exemplu, crizele economice, delincvența juvenilă etc.;
- d) ***valoarea nu se identifică cu valoarea economică, cu prețul***; nu orice valoare devine o marfă (vezi fericirea, libertatea etc.)

Conceptul de valoare

- În concluzie, ***valoarea nu este un dat, ci un act***, în experiența valorii intervin atât dorințele, simțămintele, voința cât și cunoașterea, ***constituie un raport dintre un obiect*** (bun material, creație spirituală, principiu, comportament) ***și un subiect care apreciază obiectul respectiv, este o relație de apreciere, semnifică acea relație socială, dintre subiect și obiect, în care se exprimă prețuirea acordată de o persoană sau colectivitate unor obiecte sau fapte, materiale sau spirituale, în virtutea capacității acestora de a satisface trebuințe, dorințe, aspirații umane, istoricește condiționate de practica socială, de a contribui la progresul omului și al societății.***

Cnceptul de valoare

Geneza valorii

Valoarea se naște din conjuncția dintre obiectul axiologic (obiectul capabil să satisfacă anumite trebuințe umane) și *subiectul axiologic* (subiectul înzestrat cu sensibilitate și discernământ axiologic), exprimă raportul dintre acești doi factori. **Valorizarea** nu creează raportul ca atare, ci reprezintă doar procesul, complicat și contradictoriu, prin care descifrăm acest raport. *Prin valorizare noi identificăm și exprimăm acest raport, îi deschidem câmp de manifestare. Exprimarea lui se face într-o formă subiectivă, dependentă de subiectul valorizator.* De unde și posibilitatea apariției unor diferențe și contradicții în aprecierea valorilor.

Conceptul de valoare

Geneza valorii

Valoarea presupune unitatea dintre dimensiunea obiectivă și cea subiectivă:

a) **obiectivitatea** este determinată de doi factori: 1. *purtătorii valorii* – valoarea are întotdeauna un suport al său, material sau spiritual; nu există valoare în sine, ci permanent vorbim de valoarea a "ceva", într-o expresie fie materială, fie spirituală; 2. *criteriile de apreciere* – valoarea este întotdeauna pentru o anumită parte a colectivității; criteriile le găsim în modelele culturale ale societății, au un caracter social-istoric determinat;

b) **subiectivitatea** desemnează faptul că *valorile au semnificație numai pentru om, pentru subiect*. Omul instituie și lărgeste câmpul axiologic.

Valorile nu au o existență naturală, ci una socială, ele nu sunt proprietăți imanente lucrurilor, ci calități pe care le capătă pentru om elementele realității prin prisma atitudinii umane a unei comunități.

c) **caracterul absolut** ține de *existența în conținutul unor valori a ceva general uman, care le face dezirabile și necesare dincolo de spațiu și timp*.

d) **caracterul relativ** rezidă în: 1. *caracterul social-istoric al valorilor*; fiecare epocă își produce un câmp axiologic propriu fie prin selecție, fie prin producerea de noi valori care să satisfacă noile trebuințe, sau restructurarea conținutului unor valori moștenite. 2. *procesul ierarhizării valorilor*; permanentele restructurări în piramida valorică, apariția unor noi valori centrice sau schimbarea de poziție pe scala individuală sau cea socială sunt determinate de amprenta subiectivă a procesului de valorizare.

Conceptul de valoare

Trăsăturile, clasificarea și funcțiile valorilor

Universul axiologic se caracterizează prin prezența și acțiunea principiilor ierarhiei (valori cardinale și secundare, specii și subspecii de valori), polarității (realismul economic la un pol și idealismul moral la celălalt), finalității (valoarea morală ca valoare scop) și analogiei (socializarea valorilor). Principiul ierarhiei este conservat și depășit de cel al finalității; principiul analogiei asigură continuitatea lor istorică, dobândită prin socializare, înlesnește aprecierea unitară a mai multor persoane, ceea ce contribuie la formarea conștiinței colective.

Conceptul de valoare

Trăsăturile, clasificarea și funcțiile valorilor

Valorile sunt caracterizate prin ***diversitate, istoricitate, autonomie, normativitate, ierarhizare și polaritate.***

a) ***Diversitatea*** – această multitudine, pluralitate de valori o putem ordona după criteriile: 1. *natura obiectului* (suportului) – materiale (elemente de tehnică, bunuri de consum etc.) și spirituale (ideile științifice, filosofice, religioase, estetice, politice economice etc.); 2. *domeniu* – fiecărui domeniu îi sunt caracteristice sisteme de valori specifice: valorile vitale, economice, politice, juridice, morale, științifice, artistice, filosofice, religioase etc.

Valorile vitale privesc starea de sănătate a organismului și psihicului uman, rezistența la boli, forța temperamentului, capacitatea lui de efort și de muncă, viteza și capacitatea de reacție, dexteritatea mișcărilor, frumusețea fizicului uman. Valorile vitale generează puterea fizică și psihică pentru individ, au ca suport viața, constituie condiția primară a desfășurării activităților sociale, a asimilării unor deprinderi și cunoștințe necesare creației de valori materiale și spirituale. Ele au o componentă biologică (materială) și o alta – culturală. Sunt valori personale, aparțin strict individului, și se comportă ca valori-mijloc. Sunt valori cu caracter național și internațional, se află sub protecția unor organisme internaționale care le garantează conservarea și viitorul.

Conceptul de valoare

Trăsăturile, clasificarea și funcțiile valorilor

Valorile economice sunt valori-mijloc, reprezintă, prin natura lor, modalități, căi, instrumente de realizare, de obiectivare în acțiunea concretă a anumitor scopuri.

Valorile politice (*libertatea, democrația, statul de drept, pluralismul* etc.) vizează raporturile omului, ale individului cu statul, cu partidele, cu instituțiile și ideologiile politice;

Valorile juridice (*dreptatea, justiția, legalitatea, constituționalitatea, independența, egalitatea în drepturi, conștiința civică, drepturile, libertățile și îndatoririle cetățenești* etc.) reglementează relația individului cu ordinea de drept, cu instituțiile juridice.

Valorile morale (*binele, răul, echitatea, responsabilitatea, umanismul, solidaritatea umană, fericirea, caritatea, altruismul, cumpătarea* etc.) reglementează relațiile interpersonale, contribuie la realizarea armoniei axiologice, configurarea sensului vieții și existenței umane. Ele sunt valori-scop, valori personale, au un caracter imperativ prin dimensiunea normativă. Valorile și principiile morale preced normele etice, având un rol hotărâtor în reglementarea comportamentului uman.

Conceptul de valoare

Trăsăturile, clasificarea și funcțiile valorilor

Valorile științifice (*adevăr, certitudine, obiectivitate* etc.) ocupă un loc sui generis în constelația valorilor culturale ale lumii contemporane.

Valorile estetice (*frumos, tragic, comic, sublim* etc.) sunt creații de ordin cultural, sunt valori-scop, au un caracter singular, concret, unic, irepetabil și dezinteresat.

Valorile religioase (*divin, sacru, tabu, profan, iubirea față de aproape* etc.) sunt valori-scop, se bazează pe credință și revelație, pe sentiment și trăire, au un rol însemnat în relațiile cu celelalte valori, în educarea morală a indivizilor, în perfecționarea relațiilor sociale, în dezvoltarea culturii și civilizației umane.

Conceptul de valoare

Trăsăturile, clasificarea și funcțiile valorilor

niveluri de structurare – valori general-umane; valori ale unui sistem social-politic, valori ce țin de o anumită cultură și etnicitate; valori ale grupurilor sociale mari și medii (clase sociale, profesioni etc.), valori ale microgrupurilor (familie, organizații); valori individuale;

gradul de stabilitate – valori perene (*libertatea, dreptatea, adevărul, fericirea, frumosul*) și valori cu sferă restrânsă de recunoaștere (*stat burghez, stat socialist, economie planificată, economie de piață* etc.);

gradul de impact cu societatea – valori sociale (*solidaritatea, binele, dreptatea, egalitatea, bunuri de consum* etc.) și valori individuale (*valorile profesionale*);

rolul lor în acțiunea umană - valori mijloc (cele care ne ajută să dobândim ceva superior – valorile materiale și, în parte, cele spirituale) și valori-scop sau cum le denumea Blaga – "valori terminus" (configurează finalitatea acțiunii umane, devin componente ale idealurilor – *fericirea, realizarea umană, în general valorile morale, estetice și religioase*; valori care nu sunt în slujba altor valori).

Conceptul de valoare

Trăsăturile, clasificarea și funcțiile valorilor

b) **Istoricitatea** – atât prin geneză, funcționalitate, cât și prin modul cum evoluează, se transformă, se integrează într-un sistem sau intră în conflict cu el, valorile poartă o netăgăduită pecete istorică.

c) **Autonomia** – determinismul social-istoric al valorilor nu este unul rigid, valorile manifestă o relativă independență.

d) **Ierarhizarea** - valorile se dispun pe verticală, preferențial, funcție de interesele individului sau ale societății.

e) **Normativitatea** – valorile joacă rolul de reguli ale vieții sociale; multe valori devin idealuri (de exemplu, libertatea, justiția, dreptatea etc. au devenit de-a lungul timpului adevărate idealuri ale comunității umane); ele orientează comportamentul uman individual sau colectiv; individul sau comunitatea optează în câmpul acțional pentru o anumită variantă din perspectiva unui set de valori la care au aderat și l-au însușit.

f) **Polaritatea** – câmpul axiologic nu este neutru, absolut pozitiv sau absolut negativ, el pendulează între cei doi poli – pozitiv și negativ; opțiunea valorică impune acceptarea sau neacceptarea, aprobarea sau dezaprobarea; binele apare în raport cu răul; frumosul în raport cu urâtul; adevărul în raport cu falsul; utilul în raport cu inutilul; se vorbește de valori pozitive și valori negative.

Conceptul de valoare

Trăsăturile, clasificarea și funcțiile valorilor

Valorile au următoarele funcții:

1. Funcția de ***factor al progresului istoric*** ce asigură coeziunea și ordinea socială; determină continuitatea și dinamica sistemelor sociale fie prin situația de conflict, fie prin aderență și promovare, sunt un indicator al gradului de civilizație și cultură.

2. Funcția ***normativ-educatională*** care motivează acțiunea umană, fundamentează formarea personalității umane.

Conceptul de valoare

Trăsăturile, clasificarea și funcțiile valorilor

Valorile au următoarele funcții:

3. Funcția ***cumulativ-comunicațională*** – tezaurizează cunoașterea și experiența umană și asigură comunicarea între generații și comunități.

4. Funcția ***de adaptare și integrare*** – constituie cadrul condiției umane și conferă sens vieții, deoarece existența umană se desfășoară în orizontul valorilor.

© Catedra de filosofie și bioetică,
USMF „Nicolae Testemițanu”

Vă
mulțumesc pentru
atenție

